

POVIJEST I MISTERIJ

(Jean Lacroix, *Histoire et Mystère*, Casterman, Paris)

Zoran Horvatić

U ovome je prikazu riječ o nekim osnovnim pitanjima iznesenim u knjizi *Histoire et Mystère*. To su problemi mahom vezani uz teološka i filozofska razmatranja, koja autor na svojevrstan način razumijeva i razglaba. — Temeljna pitanja »prosječnog« čovjeka ili najvećeg dijela žiteljstva ovoga našeg planeta nisu, a po svemu sudeći i ne mogu biti, pitanja o smislu, početku i kraju života. U tom smislu, u smislu prvih i posljednjih pitanja, ona to nikada i nisu bila. Istina, možda je bilo povijesnih razdoblja kada je čovjek bio više okrenut i usmjeren prema nepoznatom, onome »gore«, prema nečemu »s one strane«, ili, određenije, prema Bogu. To je samo pretpostavka, koja će to i ostati, jer su dokazi da je to tako ili da nije tako relativne vrijednosti. Naime, ni danas se čovjek nije okrenuo od spomenutih nepoznanica, pa niti od Boga, ali nas neprekidno uvjeravaju da je ta spona između čovjeka i Boga, između Neba i Zemlje u stalnom slabljenju. Nama se pak čini da je ta veza samo drugačijeg oblika, baš kao što je i današnji čovjek, dakle suvremeni čovjek, drugačiji i različit od čovjeka prethodnih povijesnih razdoblja.

Kriteriji razlikovanja ovog današnjeg i onog jučerašnjeg po mnogočemu su nam poznati. Tu se prije svega radi o silnom napretku znanosti i tehnike, pa u tom smislu i napretku povijesti. Stvarajući najrazličitije naprave, a kao vrhunac svega naprave koje čovjeka stvaraoća podsjećaju na njega sama, čovjek je došao već danas do odredišta pred kojim mora stati i razmisliti o slijedećem koraku kako ne bi pao u ponor iz kojega bi se teško mogao izvući. Eto, tu se čovjek promijenio, tu je bitno različit od čovjeka iz vremena »mračnog« srednjeg vijeka, pa i od čovjeka tek nedavno minulog vremena u kojemu su dominirale crte zatvorenosti i nepovjerenja prema svemu novome bilo koje vrste i bilo od kuda dolazilo.

Današnja otvorenost i spremnost čovjeka da okuša sve, da eksperimentira sve do eksperimenta sa samim sobom, jest bitna oznaka povijesti i puta kojim ona ide a kojim će s manje ili više zakašnjenja ići i proći svi bez obzira na njihove ideje i njihov suodnos s onim »nadnaravnim«, transcendentnim, s Bogom. Otvorenost prema nepoznatom, prema svemu što još nije ili i ne može biti spoznato (ne radi se dakle o odnosu prema Bogu jer je, uvjetno govoreći, Njega nemoguće sasvim spoznati), svakako je, po kriterijima zdravog razuma, snažan doprinos humaniziranju ljudskih odnosa i ostvarenju ČOVJEKA, koji je još uvijek samo čovjek, nedovršen i nedorečen — još ne-čovjek.

Bitna pitanja po kojima se čovjek uostalom i razlikuje od svih drugih živih stvorenja, pitanja: od kuda, kamo i zašto, dakle pitanja smisla života uopće, usprkos sve većoj i očitijoj otvorenosti, ostaju po strani. Život, svakodnevni i pomalo dosadni, iscrpljujući i sve jednoličniji, dakle i besmisleniji! — ne ostavlja dovoljno vremena čovjeku da se upita zašto on zapravo jest tu i čemu to sve skupa. — Tih se pitanja čovjek plaši, jer po svemu sudeći na njih za sada i ne može odgovoriti. A možda su to i izmišljena pitanja, lažna i nepotrebna. Zašto bismo mi trebali i morali znati odgovoriti na ta pitanja, zašto bismo se morali o svemu tome uopće pitati? To je prvi misterij pred kojim se našao čovjek i kojega nije uspio riješiti. Bar ne na zadovoljavajući način većine.

Istina, kršćanstvo tvrdi da misterija nema, da treba odgonetnuti i prepoznati Božje znakove, treba otkriti i doživjeti, pa i spoznati Boga — i misterij navedenih pitanja nestaje.

Razmatrajući te probleme, autor ove knjige navodi, uvjetno govoreći, da ni za marksizam, a u širem smislu i za materijalizam uopće, nema misterija, niti da oni mogu postojati.

Za kršćane je, navodi dalje J. Lacroix, rješenje svih problema u Bogu, odnosno u čovjeku koji je, vjerujući u Njegovu (Božju) opstojnost, razumio svoj početak, smisao i kraj. Kršćani tvrde da je sve u Bogu i za Boga, on je

početak i kraj svega. Umnog i neumnog, ukratko svega što postoji i što čovjek može spoznati, razumjeti ili na bilo koji drugi način dokučiti ili doživjeti. Ako je tomu tako, onda čovjek nije besmislen, nije bespomoćan, njegov život nije prazan i suvišan. No, ne ulazeći u to što jest, a što nije, autor navodi da je povijest ostala i dalje zagonetkom, da misterij i dalje postoji, i fla moramo uvažavati sumnju svih onih koji ne misle kao kršćani. Sumnja tako stvara novi misterij, točnije potvrđuje da je ovaj svijet po svojoj biti misterij koji će kao takav i nadalje ostati. U kakvom su odnosu Povijest i Misterij? Što imaju zajedničko? Razmišljajući o tim problemima, autor ističe da je prvotno ovoj knjizi želio dati naslov »Progres i Eshatologija« jer su to, po njegovu sudu, vrlo značajni problemi suvremenog svijeta, a na izvjestan način pokrivaju i razmatrane probleme u ovom djelu.

Izvođeci zaključak i govoreći sasvim pojednostavljeno, mogli bismo pokušati naći zajedničke oznake za povijest i progres na jednoj strani i eshatologiju i misterij na drugoj. Povijest nužno u sebi uključuje progres. Ona je putovanje ili hod vremena, kojemu se početak ne može odrediti, a možda ga i nema. No, pojmovno mi moramo zamisliti početak povijesti, i daljnji njezin hod sve do eshatona, posljednjeg čina. Jer, ako ima i postoji početak, nužno mora postojati i kraj. Bit misterija leži u najvećem dijelu »s one strane« ili na kraju vremena (povijesti). Tu se sasvim zbližavaju eshaton i misterij, iako je misterij, sam po sebi, i prije i poslije, pa i u samom eshatonu. Vrijeme (povijest) bez misterija jest »prazno« vrijeme, jednolično, pravocrtnog oblika. Autor na jednom mjestu ističe da »misterij stvara vremenitost, tj. da daje vremenu, pa tako onda i povijesti samoj, određeni smisao i dubinu«. Povijest tako napušta svoju linearnu putanju i prelazi u kretanje vertikalnog oblika, što znači da dobiva svoj novi i određeni smisao. Povijest se tako osmišljava, a misao postaje povijesna.

Kršćanstvo, čitamo dalje u *Povijesti i misteriju*, vidi pravi smisao i povijesti i smisla (uma) u Kristu kao posredniku između Boga i svijeta. »Svijet je u vama, vi ste u Kristu — Krist je u Bogu.« Tu leži i odgovor na sva ona prvotna pitanja, pitanja početka, smisla i kraja svijeta.

Svi ti problemi razmatrani su inače podrobno u četiri osnovna poglavlja ove knjige. U prvom dijelu pod naslovom: *La Crise du progrès*, autor analizira različita shvaćanja koja su vrlo često korištena u djelima mnogih kritičara suvremenog razdoblja o krizi čovjekova napretka, krizi povijesti, odnosno progressa uopće. Tu zapažamo niz vrlo instruktivnih misli, čak i provokativnih, tj. takvih nad kojima ne možemo ostati ravnodušni i prijeći preko njih kao da ništa nismo vrijedna naučili ili obnovili ono što smo već pomalo počeli zaboravljati.

»Krizu progressa« ili krizu napretka, kako se to češće naziva, prisutna je u svim značajnim djelima suvremene sociologije, filozofije, umjetnosti, pa čak i religije. Tu krizu napredovanja — u napredovanju kroz povijest i vrijeme — uočili su i kršćani, pa je Crkva tom problemu posvetila u posljednjem desetljeću više prostora i vremena nego gotovo u svim proteklim stoljećima u životu Crkve. O progressu kao pojmovnoj, filozofskoj kategoriji prije se zapravo i nije govorilo. O krizi toga progressa još i manje. Sam pojam krize novijeg je datuma, a razlozi poradi kojih službena Crkva nije tome problemu posvećivala veću pažnju heterogenog su karaktera, ali se ipak svode na činjenicu upornog odbijanja da se prizna faktično stanje opće krize pa tako i krize u Crkvi — i svega onoga što je s tim u vezi.

Drugo poglavlje ove knjige posvećeno je Kantu i njegovom učenju o tzv. prvim i posljednjim pitanjima, koja je on prvi sustavno i potpuno obradio u svojim klasičnim djelima: *Kritici praktičkog* i *Kritici teorijskog uma*. Kantova filozofija povijesti o kojoj je ovdje riječ razmatra temeljni problem povijesti uopće: odnos progressa i eshatologije u povijesti, tj. o pomirenju između ta dva pojma, o čemu je u uvodu ovoga prikaza bilo nešto više riječi. J. Lacroix razrađuje Kantovu misao i govori o historiji i njezinu kraju na originalan i svojevrsan način koji čitatelja jednostavno obvezuje da i on sam samostalno o svemu tome razmišlja. Vrijednost toga teksta ogleda se i u činjenici stalnog prezentiranja kršćanskih misli i mislilaca o navedenim problemima.

Naizgled čine nam se sasvim neprilično i na prvi pogled bespotrebnim tekstovi koji razmatraju ekonomske, moralne i političke probleme. — To samo naizgled. Jer, suvremeno društvo ne možemo zamisliti bez »ekonomike«, a njegovo nazadovanje ili napredovanje uvelike je određeno upravo ekonomskim stanjem. Ekonomika kao sveukupnost materijalne proizvodnje i općeg bogatstva određenog društva u sebi nužno uključuje i pitanja vezana uz probleme politike i morala. Kao rezultat razvoja povijesti problemi ekonomske, moralne, i političke naravi predstavljaju također određeni misterij. Ali to nije misterij u smislu prvih i zadnjih pitanja i problema.

Posljednje poglavlje ove knjige čini nam se najzanimljivijim i najpoticajnijim. Naime, razmišljanja o *Misteriju i razumu*, a to je ujedno i naslov toga poglavlja, sama su po sebi vrlo zanimljiva. Osnovna ideja, a možda čak i autorova poruka glasi približno ovako: Svatko tko želi suprotstaviti progres i eshatologiju, povijest i misterij, ne želi ništa drugo i nema drugih namjera osim rušilačkih, razornih i protuprirodnih.

Ta je misao sama po sebi vrlo zanimljiva i služi za poticaj. Za kršćane još i više! Ona nam donosi onu istu poruku koju su i sami kršćani našli i u što u potpunosti vjeruju; sve što se u povijesti kroz nju zbiva jest putovanje prema Bogu, prema onom posljednjem koje je vječno.

VRJEDAN PRIJEVOD JEDNOG KLASIČNOG DJELA

(*Tacit. Analī, preveo Jakov Kostović, Matica hrvatska, Zagreb, 1970*)

Dragi Džimbeg

Najveći umjetnik među povjesnicima i posljednji klasik među rimskim piscima, Tacit, dugo je vremena bio poznat našem širem općinstvu samo po fragmentarnim prijevodima prof. Zvonimira Dorogija. Pisac prvih početaka povijesti Velike Britanije (*Agrikolin život*), povjesničar starog germanskog svijeta (*Germanija*), slikar i historik raskojsa i moralnog raspadanja u doba rimskih careva (*Od smrti božanskog Augusta — Analī, Historije*) i jednog esejističkog spisa (*Dijalog o govornicima*) — odavno je zasluživao da bude predstavljen našem općinstvu cjelovitim prijevodom bar jednoga svojega djela. Međutim, prilike i neprilike nisu nam to dopuštale i naši su se povjesnici i ljubitelji klasične literature morali služiti originalnim latinskim tekstom ili prijevodima na tuđim jezicima. Taj propust i štetu popravila je Matica hrvatska kao izdavač ili, bolje, dr. Jakov Kostović, profesor klasičnih jezika, prevodilac zamašnog, stilski i jezično zgusnutog, povijesno i umjetnički najizražajnijeg i najvrednijeg Tacitova djela: *Od smrti božanskog Augusta* ili, kako se običnije nazivlje, *Analī*.

Podijeljeni u šesnaest knjiga, *Analī* obuhvaćaju razdoblje od pedeset i četiri godine, od smrti slavnog Augusta do svršetka lucidnog paranoika, zloglasnog Nerona. To će razdoblje — bremenito društvenim, političko-etičkim problemima zahuktalog carstva, bogato vojnim pobjedama i još bogatije pohlepnom ličnostima balzakovske inspiracije — ostaviti u Tacitovim *Analima* svoj vječan, krut a lascivan portret, satkan od slavlja i raskojsi političke vrhuške i njezine spontane trulosti s počecima budućeg pada.

Protivnik carskog apsolutizma i pristaša Republike — zbog čega je poslije bio posebno cijenjen i veličan od republikanaca svih boja — Tacit nije štedio rimske vladare. Pisao je, kako sam kaže, »sine ira et studio«, i treba mu odati priznanje da nije bio konformist i krunski povjesnik. Možda su ga njegov moralistički senzus i prorrepublikansko raspoloženje poticali da radije iznosi mane careva i njihove svite nego njihove vrline, ali, u stvari, on ništa ne izmišlja, pa ako i pogriješi u svojem sudu ne čini to da zavara čitatelja (12).